

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus

Tractatus de Prædestinatione, de Trinitate, de Angelis, & de homine

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniæ Agrippinæ, 1671

Art. I. Vtrum si Spiritus Sanctus non procederet à Filio, distingueretur ab illo?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77146](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77146)

hæc verba protulit: *Hoc est corpus meum: ore suo, A*
veluti apis argumentosa, inter horum verborum
flosculos, Christum legit, & fructus ventris vir-
ginei, fit partus laborum ipsius. Idem in aliis
Sacramentis contingit: *Accedit enim* (inquit Au-
gustinus) *verbum ad elementum, & fit Sacramen-*
tum. Unde B. Jacobus fideles hortatur, hoc ver-
bum, veluti aliquod germen cœleste, in corde
suscipere: *Suscipite*, inquit, *verbum ipsum quod po-*
test salutare animas vestras. Exemplum ex agricul-
tura sumptum est. Sicut enim hortulani arboribus
sylvestribus nobilioris ligni turculos & germina
inserunt, ut præstantiores fructus ferant: ita si-
militer Deus verbum suum, tanquam cœleste a-
liquod germen, in corde peccatoris inserit; ut
fructus cœlestes & divinos, id est opera superna-
turalia, & vitæ æternæ meritoria, possit produ-
cere.

224. Præterea divinum illud Verbum, non solum
est fecundum, sed etiam saluterum, ac sanans
omnes animi languores & infirmitates, juxta il-
lud Prophetæ: *Misi verbum suum, & sanavit eos,*
& eripuit eos de interitionibus eorum. Apertim no-
verat miram hanc divini Verbi virtutem Centu-
rio, qui sic Christum affectus est: *Domine non sum*
dignus ut intres sub tectum meum, sed tantum dic ver-
bo, & sanabitur puer meus. Cujus fidem summope-
re extollens Chrysologus, ait: *Verbum à Verbo pe-*
tuit, quia credidit in Verbo omnes manere virtutes. Et
addit: *Verbum tuum Domine sanitas est. Verbum tuum*
vita est, Verbum tuum ubi accesserit, inde confestim su-
git dolor, infirmitas mox recedit.

225. Denique Verbum divinum non solum est lu-
cens, sed etiam ardens; nec defert tantum splen-
dorem & lucem, sed divinum etiam spirat ac in-
spirat ardorem. Nam, ut inquit S. Thomas infra
quæst. 43. art. 5. ad 2. *Filius est Verbum, non quale-*
cumque, sed spirans amorem. Spirat enim amorem
in corde Patris, producendo cum illo Spiritum
Sanctum. Spirat dilectionem in sinu matris, in
quo divini amoris incendia copiosè effudit. Spi-
rat etiam amorem in cordibus fidelium: nam
ipse ait: *Ignem veni mittere in terras, & quid volo,*
nisi ut ardeat? Unde duo Discipuli in Castello
Emaus, hoc divino igne accensi, dicebant ad
invicem: *Nonne cor nostrum ardens erat in*
vobis, dum loqueretur in via, & ape-
risset nobis Scripturas?

* *

* *

DISPUTATIO X.

De Persona Spiritus Sancti.

Ad quæstionem 36. & duas sequentes.

Ergo jam ad nomen boni nostra veniat oratio:
inquit Dionysius cap. 4. de div. Nominibus.
Loquamur ergo de Spiritu Sancto, cujus
Essentia bonitas, cujus affectus amor, &
cui nomen charitas & dilectio. Verum sicut nemo
scit quæ hominis sunt, nisi spiritus hominis quin
ipso est: sic ea quæ sunt Dei, vel Spiritus Dei, na-
mo cognovit nisi Spiritus Dei. Spiritus quippe San-
ctus (inquit Augustinus) potest esse sine nobis, illam
etiam ut sit in nobis: sed videri & sciri, quem admodum
videndus & sciendus est, non potest à nobis, si non sit in
nobis. Veni ergo Spiritus alme (prolequitur idem S.
Doctor) veni divini amor Numinis, Patri omnipoten-
tis, prolisque beatissime sancta communicatio, mani-
festa Paraclete, marientium consolator, corda meo
penetrationibus potenti illabere virtute, & renebrosa qua-
mentis meæ, coruscis luminis fulgore, pius habitator la-
rifica. Veni fortitudo fragilium, humilium Doctor, su-
perborum destructor. Veni Sancte Spiritus, & emi-
te cœlitus lucis tuæ radium, quo purgata inge-
nioli mei acies, Divinitatis tuæ arcana valeat pe-
netrare.

ARTICULUS I.

Virum si Spiritus Sanctus non procederet
à Filio, distingueretur ab illo?

Titulus unum supponit, & aliud inquit. Sup-
ponit Spiritum Sanctum à Filio procedere,
& inquit an distingueretur ab illo, si ab eo non
procederet? Licet autem primum sit certum de-
de, & à pluribus Conciliis definitum: quia tamen
perinaciter negatur à Græcis schismaticis, con-
tendentibus Spiritum Sanctum à solo Patre pro-
cedere: idcirco antequam aliud punctum, in quo
inter Scholæ angelicæ & subtilis Discipulos co-
lebris est controversia, aggrediamur operæ pre-
mium videretur, Græcorum errorem refellere, &
Ecclesiæ definitionem, Scripturarum, & SS. Pa-
trum testimoniis, necnon aliquibus rationibus
& congruentiis, firmare & roborare.

E

§. I.

Græcorum Error, circa processionem Spiritus Sancti,
testimoniis Scripturæ, & SS. Pa-
trum refellitur.

Post hæresim Macedonii, qui Spiritus San-
cti divinitatem negavit, novus Græcorum
error circa illius processionem pullulare cepit.
Theodoreus enim D. Cyrillo in contradictione
noni anathematismi objecit, quod Spiritus San-
ctus non procedit à Filio, quia id Scriptura non
dicit, sed solum à Patre, cum id Scriptura rellat-
tur. Qui error, quamvis aliquo tempore loqui-
tus manserit, postea tamen à Theophrasto ruti-

hoc excitatus est. Ille enim super cap. 3. Joann. A
ad illa verba: Non enim ad mensuram dat Deus Spi-
ritum: docuit Spiritum Sanctum vocari Spi-
ritum Filii, non quod ab illo procedat, sed quia per
Filium hominibus datur. Quem errorem postea
alii Græci tantâ pertinaciâ amplexi sunt, ut à
communione Ecclesiæ Latinæ tempore Leonis
IX. sub annum 1072. infeliciter recesserint.

Catholica veritas, quæ asserit Spiritum San-
ctum à Patre, Filioque procedere, in variis Con-
ciliis definita est. Primò in Concilio Barenfi, apud
Barium in Apulia coacto, ab Urbano II. cir-
ca annum 1077. quo tempore maximè fervebat
Græcorum Schisma: in quo Concilio S. Ansel-
mus omnino convicit Græcos. Secundò in La-
teranensi sub Innocentio III. Deinde in Lugdu-
nensi sub Gregorio X. Et tandem in Florenti-
no sub Eugenio IV. ubi hæc res summâ diligen-
tiâ pertractata est, & consentientibus etiam Græ-
corum præcipuis, ac præsentis Orientis Impera-
toris, Spiritum Sanctum à Patre Filioque proce-
dere definitum fuit, & in litteris sanctæ unionis
insertum. Ibidem etiam Ioh. Andreas Doctor
Latinus adduxit vetustissimum codicem Græ-
corum, Synodi 7. generalis, in cuius actione 7.
legitur de Spiritu Sancto: Qui à Patre Filioque pro-
cedit. Unde creditur alios codices Græcos, in
quibus non habetur illa particula, Filioque, fuisse
à Græcis schismaticis corruptos.

Præter Conciliorum definitiones, in ejusdem
veritatis confirmationem plura Scripturæ testi-
monia adduci possunt. Primi generis sunt ea, in
quibus Spiritus Sanctus dicitur esse Spiritus Filii
Dei: ad Rom. 8. ad Galat. 4. & ab illo mitti, Joann.
14. Non potest enim dici aliquis alterius esse, ni-
sive in illum auctoritatem habeat; cùmque au-
thoritas inter personas divinas nequeat effecti-
vo dominii ac servitutis, debet esse auctoritas o-
mnis. Unde quemadmodum Filium esse Patris,
denotat Filium habere originem à Patre, ita Spi-
ritum Sanctum esse Filii, significat ipsum à Filio
procedere. Item, ut egregiè discurret D. Tho-
mas 4. contra Gent. cap. 24. Mittens aliquam au-
thoritatem habet in missum: Oportet igitur,
quod Filius mittens Spiritum sanctum habeat a-
liquam auctoritatem in illum: sed non dominii
vel majoritatis, ut patet: Ergo originis.

Si quis autem dicat, quod etiam Filius à Spi-
ritu sancto mittitur, juxta illud Isaïæ 61. Spiritus
Domini super me, et angelus aere vespertinus misit me:
Considerandum est (inquit angelicus Doctor) quod
Filius à Spiritu Sancto mittitur, secundum naturam
assumptam: Spiritus autem non assumpsit naturam cre-
aturæ, ut secundum eam possit dici missus à Filio. Un-
de si à Filio mittitur, secundum naturam divinam
ab eo mittitur, & consequenter ab eo procedit.

Secundi generis testimonia ea sunt, in quibus
Spiritus sanctus dicitur à Filio accipere, Joann.
16. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annun-
tiabit vobis. Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt:
propterea dixi, quia de meo accipiet. Ex quibus ver-
bis duplex argumentum conficitur. Primum est;
Spiritus sanctus accipit à Filio scientiam, ut in-
terpretatur Augustinus, Cyrillus, & Chryso-
stomus ad illum locum: Ergo de illo accipit substan-
tiam & essentiam, & consequenter ab illo pro-
cedit. Secundum est: Omnia quæ habet Pater
sunt Filii, præter id in quo relative opponuntur,
ut verba tradita testantur: Atqui spiritus activa
convenit Patri; Ergo pariter debet convenire

Filiis; & per consequens Spiritus sanctus ab utro-
que procedere.

Confirmatur: Christus ipse in præallegatis ver-
bis hanc facit consequentiam: Omnia quæ habet
Pater mea sunt: Sed Spiritus Sanctus accipit à Patre:
Ergo de meo accipiet. Ergo similiter bonitas hujus
consequentia concedi debet: Omnia quæ habet Pa-
ter sunt Filii: Sed Pater habet, ut ab illo procedat Spi-
ritus Sanctus: Ergo id etiam habet Filius, & conse-
quenter Spiritus sanctus procedit ab illo.

Neque valet responsio Græcorum, dicentium
Spiritum sanctum accipere de eo quod Filius di-
cit esse suum: quia accipit de thesauro sapientiæ
Patris, qui etiam thesaurus est Filii, non Filio dan-
te, sed duntaxat Patre.

Non valet, inquam, hoc effugium: nam si va-
leret, posset pariter dicere Spiritus sanctus de Fi-
lio, ille de meo accipiet: Consequens est falsum, fru-
stra enim hoc sibi Filii tribueret ut speciale; Er-
go &c. Sequela est manifesta: nam quia essentia
Patris pertinet etiam ad Spiritum sanctum, Fili-
us accipit de aliquo quod pertinet ad Spiritum
sanctum, dum accipit essentiam à Patre; Ergo si
eo solum titulo Spiritus sanctus dicitur à Filio ac-
cipere, quia accipit essentiam & scientiam à Pa-
tre, quæ sunt etiam Filii, solo Patre illum dante,
& non Filio; poterit similiter dici, Filium à Spi-
ritu sancto scientiam & naturam accipere.

Testimonia tertiæ classis ea sunt, in quibus
Christus dicitur insufflasse in Discipulos, dicen-
do illis: Accipite Spiritum Sanctum, Joann. 20. hoc
enim denotat quod ipse spirat & insufflat hunc
divinum amorem. Ita Augustinus lib. 15. de Tri-
nit. cap. 26. Cùm resurrexisset à mortuis (inquit)
& apparuisset Discipulis suis, insufflavit, & ait: Acci-
pite Spiritum Sanctum, ut etiam de se procedere osten-
deret. Illi concinit Bernardus serm. 8. in Cant.
his verbis: Insufflavit & dixit: Accipite Spiritum
Sanctum. Osculum profectus fuit. Quid corporeum ille
flatus? Non, sed invisibilis Spiritus; qui propterea in il-
lo Domini conslatu datus est, ut per hoc intelligeretur,
& ab ipso pariter, tanquam à Patre procedere, tan-
quam verè osculum, quod osculanti osculatoque com-
mune est. Unde etiam Ps. 32. Spiritus sanctus di-
citur oris Dei spiritus id est Verbi divini, quod os
est Patris, ut ait Ambrosius.

His locis novi testamenti addi possunt hæc ver-
ba Psalmi 109. quæ Pater dicit ad Filium: Tecum
principium in die virtutis tuæ, in splendoribus Sancto-
rum ex utero ante luciferum genui te. Illis enim Pa-
ter æternus apertè declarat, se esse cum Filio
principium in die æternitatis, in quo in splendo-
ribus sanctorum (id est in lumine suæ infinitæ sa-
pientiæ) ipsum generat: sed non potest in die æ-
ternitatis esse principium nisi Spiritus sancti,
cùm creaturæ ab æterno à Deo non processerint;
Ergo ab æterno Spiritus sanctus à Patre, Filio-
que procedit. Unde dies ille æternitatis voca-
tur dies virtutis Filii Dei: quia nec in creatione,
nec in redemptione, nec in aliis operibus ad ex-
tra, ita relucet infinita ejus virtus & potentia,
sicut in productione Spiritus sancti. Quod de-
clarat Lippomanus ex illo Exodi 28. ubi Deus
ait Moyli: Laninam facies de auro purissimo, in qua
sculpes opere cælatoris Sanctum Dominum, id est no-
men Dei Tetragrammaton, quod significat prin-
cipium. Hoc enim portat in fronte lumus sa-
cerdos: quia hæc est magna gloria Pontifi-
cis nostri Jesu Christi, esse in die æternitatis
(in quo à Patre in splendoribus sanctorum

generatur) una cum illo principium personæ di-
vinae, scilicet Spiritus Sancti.

10. Accedit etiam unanimes ferè Patrum consen-
sus, ante ortum schismae Græcorum, qui æquiva-
let traditioni Ecclesiasticæ, & Apostolicæ. Primo
loco sese offert S. Martialis Galliarum Aposto-
lus, & unus ex primis D. Petri Discipulis, qui in
Epistola quam scripsit ad Burdigalenses cap. 10.
Spiritus Sanctum à Patre Filioque procedere
apertissimè docet, his verbis: *Verbum in quod cre-
didistis, Filius est unigenitus ante omnem substantiam:
Spiritus verò non est genitus, sicut Verbum, quia & Spi-
ritus Sanctus in divina aequalitate gloriosus, processit
inseparabiliter ab eo qui genuit, & ab eo quoque qui geni-
tus est.*

11. Idem docent alii Patres, non solum Latini, sed
etiam Græci: ut Athanasius in Symbolo fidei, ubi
sic habetur: *Spiritus Sanctus à Patre & Filio, non fa-
ctus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.* Basilius
lib. 2. contra Eunomium. Chrysostomus homil.
de Expositione Symboli, ubi loquens de Spiritu
Sancto, ait: *Iste est Spiritus procedens de Patre &
Filio, qui dividit dona, prout vult.* Didymus lib. de
Spiritu Sancto, ubi exponens illud Christi Joann.
16. *Non enim loquetur à semetipso,* subdit: *Hoc est
sine me, & sine meo & Patris arbitrio, quia ex Patre
& ex me est: hoc enim quod subsistit & loquitur, à Pa-
tre & à me illi est.* Cyrillus denique Alexandrinus,
qui expressè in hoc puncto restitit Theodoro, in
defensione noni anathematismi. Qui plura cu-
pit, legat D. Thomam opusc. 1. quod contra erro-
res Græcorum de mandato Urbani IV. compo-
suit, ubi cap. 32. & sequentibus, plura SS. Pa-
trum adducit testimonia.

12. Præcipuè notandum est illud Nazianzeno orat.
5. de Theologia, ubi divinam Trinitatem comparat
tribus primis personis generis humani: scilicet
Patrem, Adæ, quia Pater à nulla persona, ut A-
dam à nullo homine, est ortus: Filium verò Evæ,
quia Eva ex Adami substantia processit, ut Filius
à solo Patre: Spiritum Sanctum Seth, quia ab
Adamo & Eva ortus est, ut Spiritus Sanctus à Pa-
tre & Filio procedit.

13. Non est etiam omittendum illud Athanasii
serm. 4. ubi comparat Patrem Soli, Filium luci
seu splendori, & Spiritum Sanctum ardori seu cal-
lori; & docet quòd sicut à Sole procedit lux, &
à Sole & luce calor, ita & à Patre Verbum gene-
ratur, & à Patre Filioque Spiritus Sanctus produ-
citur. Quam veritatem, licet abstrusissimam,
Mercurius Trismistus subodoratus erat, vel in
sacris Scripturis legerat, dum in Pyandro cap. 8.
hæc scripsit: *Mens autem Deus, utriusque sexus si-
cunditate plenissimus, vita & lux, cum Verbo suo men-
tem alteram opificem peperit, quæ quidem ignis, atque
Spiritus numen.*

14. Contra tam clara & aperta Scripturæ & Pa-
trum testimonia, nihil habent Græci Schismati-
ci quo se tueantur, præter animi pertinaciam, ob
quam sub misera Mahometanorum servitute ge-
munt, Constantinopoli à Turcis captâ, ipsâ die
Pentecostes, Spiritui Sancto consecratâ: ut veri-
ficetur illud quod Christus dixit Matth. 12. *Qui
blasphemiam dixerit in Spiritum Sanctum, non
remittetur ei, neque in eo sæculo,
neque in futuro.*

* * *

§. II.

*Eadem Veritas rationibus theologicis
suadetur.*

PRæter Scripturæ & Patrum testimonia, que-
dam rationes theologice in ejusdem veritatis
confirmationem adduci possunt. Illas reducit D.
Thomas hic art. 2. ad tres.

Prima & præcipua est: Si Spiritus Sanctus non
procederet à Filio, non distingueretur ab illo: cum
omnis distinctio realis in personis divinis ex op-
positione relativa oriatur, & oppositio relativa
fundetur in processione unius personæ ab alia.
De quo fusè dicemus s. sequenti.

Secunda est: Illud quod procedit per modum
amoris, debet necessariò procedere à Verbo, quòd
quòd nihil amari possit, nisi quod verbo concipi-
tur: Sed Spiritus Sanctus procedit ut amor.
Ergo à Verbo procedit. Unde idem S. Doctor
infra quæst. 43. art. 5. ad 2. *Filius est Verbum, non
qualecunque, sed spiritans amorem.*

Dices: Falsum est quòd amor procedat à ver-
bo. Primum quia licet amor dependeat ab apprehensione
& actu intellectus (nihil enim voluitur
quin præcognitum) non tamen à verbo; ut patet
in visione beatifica, à qua oritur amor perfectis-
simus, & tamen per illam nullo modo producitur
verbum, ut in Tractatu de Visione beatifica
ostensum est. Secundò, quia amor non dependet
à cognitione, sed à re cognita & apprehensa: Ap-
prehensio verò solum se habet ut conditio, &
non ut aliquid influens in amorem. Tertio, quia
intellectio essentialis, & verbum communiter dic-
tum, sufficientissimè representant bonitatem
divinam voluntati, ut amor ex illa procedat. Do-
nique, quia cognitio & verbum effectivè non
concurrunt ad actum amoris, sed finaliter tantum
& objectivè: quod non sufficit ad probandum
intentum, cum solum quæstio sit, an Spiritus San-
ctus activè procedat à Verbo.

Hæc tamen frivola sunt, & vim rationis D.
Thomæ non infringunt. Non primum quidem
quia licet in visione beatifica nullum deus ver-
bum creatum, essentia tamen divina generans vi-
ces verbi, concurrat ad amorem beatificum. Nec
secundum: eò quòd in Deo verbum, cognitio,
& res apprehensa, sint unum & idem; & sic in
Divinis verum est quòd amor est à conceptu &
verbo mentis. Nec etiam tertium: quia in Divi-
nis datur amor essentialis, & amor notionalis.
Ergo sicut verbum essentialiter & communiter
dictum influit in amorem essentialem, ita ver-
bum notionale, quod est verbum propriè dic-
tum, in amorem notionalem influit. Denique
nec ultimum: quia valde probabile est, amorem
non solum finaliter & objectivè, sed etiam ef-
fectivè à conceptione mentis, sive ab objecto
ut intellecto procedere, ut fusè & acutè probat
Cajetanus infra quæst. 90. art. 2. Vis præcipua
probationis in eo consistit, quòd in actu vo-
luntatis duo sunt consideranda, scilicet exerci-
tium, & specificatio; quamvis autem voluntas
ex se sic sufficienter in actu, quoad exercitium
sui actus, quia ipsa est primum movens quoad
exercitium, non est tamen sufficienter ex se in
actu quoad specificationem sui actus, aliis
omnes actus ipsius essent ejusdem speciei, sicut
ipsa unius est naturæ: eo proportionali modo
quo omnes actus caloris sunt ejusdem speciei,
quia

quia color ex se est determinatus quoad specificationem suam actionis. Oportet igitur quod de-
clarat aliud principium, quod cum ipsa voluntate
concedit specificationem a ctus: hoc autem non po-
test esse aliud quam ipsum obiectum, ut actu in-
tellectum, sive ut existens in intellectu in ratione
terminum intellectus: Ergo illud activè ad spe-
cificationem a ctuum voluntatis concurrir.

Præterea, dato quod hæc sententia Cajetani
minus probabilis sit, ac altera quæ docet obje-
ctum cognitum finaliter tantum & objectivè ad
specificationem a ctuum voluntatis concurrere,
de quo in Tractatu de actibus humanis: temper
tamquam ita vis rationis D. Thomæ, nam semel
habito, quod de ratione amoris in communi, a-
nalogicè sumpti, sic procedere à verbo, ex diver-
sa deinde conditione verbi creati & increati, de-
bet inferri, quod creatum finaliter, increatum ve-
ro activè, eam per modum principii, ad amo-
rem concurrat: eò quod Verbum increatum pro-
cedat ut persona subsistens in natura divina; &
consequenter ut habens voluntatem divinam,
quæ elicivè & activè spiratur amor.

Tertia ratio: Licet plura, materialiter & solo
numero distincta, possint absque ullo ordine in-
ter se ab uno & eodem procedere: quo pacto
plures cultelli materialiter distincti procedunt ab
eodem artifice absque ullo ordine, & similiter ab
intellectu Angeli plures intellectiones solo nu-
mero distinctæ: ea tamen quæ procedunt ab eo-
dem principio, tanquam formaliter & specie ab
illo distincta, semper ab illo procedunt, cum ali-
quo ordine originis aut causalitatis, vel saltem
cum ordine excessus secundum perfectionem.
Quo pacto plures substantiæ immateriales, to-
tusque cumulus specierum universi, procedunt à
Deo: ex quo ordine perfectionis oritur etiam or-
do localis in cælis & elementis, ut quæ suprema
sunt in gradu perfectionis, sicut etiam suprema lo-
co. Et similiter in Angelis idem ordo servatus est
à Deo in donis gratiæ, qui est in eorum naturali
perfectione. Cum ergo Filius & Spiritus Sanctus
procedentes ab uno & eodem Patre, distinguantur
formaliter & specie, aut quasi specie, cum ali-
quo ordine ab illo debent procedere; & cum in
Divinitis non possit esse alius ordo, quam originis,
supponit ut vel Filius procedat à Spiritu Sancto,
vel e contra Spiritus Sanctus à Filio: unde cum
Adversarii primum non admittant, necesse est ut
suscipiantur secundum.

§. III.

Convolvuntur præcipua fundamenta Græcorum.

Fundamenta Græcorum Schismaticorum le-
vissima sunt, & ad via præcipua capita redu-
cuntur. Primum est, quia Christus in Evangelio,
de principio Spiritus Sancti loquens, solum Pa-
trem nominat, dicens: Spiritus qui à Patre proce-
dit. Secundum, quia in Symbolo Concilii Nicæ-
ni, in quo fides universalis Ecclesiæ exposita est,
Spiritus Sanctus solum à Patre procedere dicitur.
Sic enim in illo habetur: Credo in Spiritum San-
ctum Dominum, & vivificantem, ex Patre proceden-
tem, cum Patre & Filio coactorandum. Et in fine ha-
pæ Symboli subiungitur: Qui aliter docuerit, vel
aliter prædicaverit, anathema sit. Adhuc quod Leo
III. Romæ prædictum Symbolum, transcriptum

A in tabula argentea, post altare B. Pauli posita, po-
steris reliquit (pro amore, ut ipse ait, & cautela
fidei orthodoxæ) in qua tabula, particula illa Fi-
lioque non legitur.

Subiungunt Damasceni locum lib. 1. fidei cap. 7.
& 8. ubi ait: Spiritus Sanctus à Patre procedit, & in
Filio quiescit. Et paulò infra: Spiritum Sanctum di-
cimus ex Patre, ex Filio non dicimus. Et alibi: Spi-
ritus Sanctus ex Patre quidem est, non autem ex Filio, sed
Spiritus oris Dei.

Hæc tamen, ut dixi, frivola sunt. Ad primum
enim respondetur, Christum, dum de processio-
ne Spiritus Sancti in Evangelio loquitur, ideo so-
lum Patrem nominare, quia ad illum solet refer-
re totum quod sui est, eò quod totum ab illo ha-
beat. Unde Joann. 7. dicebat: Mea doctrina non est
mea, sed ejus qui misit me. Quæ verba expendens
Augustinus Tract. 29. in Joann. hunc modum
loquendi Christi admiratur, & subdit: Si non tua,
quomodo tua? si tua, quomodo non tua? Tu enim dicis
utrumque, & mea doctrina, & non mea. Cui quæsti-
oni sic respondet: Quæ est doctrina Patris, nisi Verbum
Patris? Ipse ergo Christus doctrina Patris, si Verbum Pa-
tris, sed quia verbum non potest esse nullius, sed alicu-
jus, & suam doctrinam dixit seipsum, & non suam, quia
Pater est Verbum. Quid enim tui, quam tu? Et
quid non tam tuum, quam tu, si alicujus es quod es?

Ad secundum dicendum cum D. Thoma hie
art. 2. ad 2. quod quia tempore Concilii Nicæni
nondum exortus fuerat error dicentium Spi-
ritum Sanctum non procedere à Filio, non fuit ne-
cessarium ut explicitè poneretur in ejus Symbo-
lo, quod Spiritus Sanctus à Filio procederet: con-
tinebatur enim implicite in hoc quod dicebatur
procedere à Patre. Nam (ut supra dicebamus)
omnia quæ habet Pater sunt Filii, exceptis his in
quibus relativè opponuntur: in spiratione au-
tem Filius Patri relativè non opponitur. Unde
quando in aliis Conciliis, Nicæno posterioribus,
hæc particula, Filioque, Symbolo addita
fuit, non tam fuit additio, quam veritatis in
Symbolo Nicæno implicite contentæ, major ex-
pressio seu explicatio.

Ad verba Damasceni respondet idem S. Do-
ctor ibidem in responsione ad 3. Plures ex Græcis
in hoc fuisse secutos Theodoricum Nestorianum (Theo-
doretum legendum putat) inter quos fuit etiam
Damascenus. Vel dici potest, Damascenum solum
velle, Filium, non habere quod producat Spi-
ritum Sanctum, eo modo quo Pater illud habet:
nam Pater illud habet à se, Filius verò à Patre, à
quo per æternam generationem virtutem spirati-
vam accepit. In quo etiam sensu Augustinus 15.
de Trinit. cap. 17. dicit Spiritum Sanctum prin-
cipaliter à Patre procedere. Ideo (inquit) addidit
principaliter, quia & de Filio Spiritus Sanctus proce-
dere reperitur. Sed hoc quoque illi Pater dedit, non jam
exsistenti, & nondum habenti, sed quidquid Unigenito
Verbo dedit, gignendo dedit. Sic ergo enim genuit, ut
etiam de illo donum commune procederet, & Spiritus
Sanctus, Spiritus esset amborum.

§. IV.

Alia Difficultas resolvitur.

Supposita veritate fidei, quæ docet Spiritum
sanctum non solum à Patre, sed etiam à Fi-
lio procedere, inquirunt Theologi, an si à Filio
non procederet, distingueretur ab illo? Quæ
sup-

suppositio licet sit impossibilis, non est tamen inutilis. Sicut enim utiliter in scholis hæc quaestiones agitantur: An si Deus non esset immutabilis, esset æternus? An si in Deo relationes non essent, manerent personæ distinctæ? An si homo non esset risibilis, esset distinctus ab equo? Prima ad investigandum, an immutabilitas sit ratio æternitatis; Secunda, ad intelligendam rationem formalem constitutivam & distinctivam personarum. Tertia, ad dignoscendum quæ sit formalis ratio constituens hominem, & ipsum ab equo distinguens. Tametsi omnes ista suppositiones sint impossibiles. Ita pariter, quamvis suppositio à nobis facta impossibilis sit: quia tamen conducit ad intelligendam rationem formalem distinctivam Filii à Spiritu Sancto, & ad refellendum Græcorum Schismaticorum errorem, otiosa & inutilis censei non debet.

Dico igitur: Si Spiritus Sanctus à Filio non procederet, ab illo non distingueretur realiter. Ita D. Thomas *hic* art. 2. & omnes Thomistæ, contra Scorum, ejusque Discipulos in 1. *dist.* 11. *quest.* 2.

26. Probatur primò ex Concilio Toletano 16. in confessione fidei, ubi de Spiritu Sancto dicitur: *Qui in sancta prænotatur Trinitate tertia persona esse, pro eo quod à Patre Filioque condonatur: Ergo si non esset donum procedens à Patre & Filio, non esset tertia persona ab illis distincta.*

27. Probatur secundo conclusio ratione fundamentali. In divinis omnia sunt unum, ubi relationis oppositio non obviat: At in hypothesi quòd Spiritus Sanctus non procederet à Filio, non daretur inter illos relationis oppositio: Ergo nec realis inter utrumque distinctio. Minor patet: nam omnis oppositio relativa in divinis in origine & processione unitus personæ ab alia fundatur. Major verò probatur primò ex Concilio Toletano 2. in professione fidei, ubi de personis divinis loquens, sic ait: *Ita solum numerum insinuat, quòd ad invicem sunt.*

Secundo ex Florentino sess. 18. ubi Joannes Theologus, ad disputandum contra Græcos ex Ordine Prædicatorum assumptus, sic ait: *Sola relatio apud omnes tam Græcos quam Latinos Doctores, divinæ processione personarum multiplicat: cui etiam duo illa à quo & ad quod conveniunt.*

Tertiò ex Dionysio cap. 2. de divin. Nomin. ubi ait, *benignissimas personarum discretiones esse Deitatis processus.*

Quartò ex Boëtio libro de Trinitate circa finem, asserente quòd sola relatio in divinis Trinitatem multiplicat.

Quintò ex Anselmo libro de Process. Spiritus Sancti cap. 2. propè principium, ubi docet quòd Pater & Filius in omnibus unum sunt, nisi in his in quibus inter eos distinguit relationis oppositio.

Sextò probatur eadem Major ratione: Cum enim in omnibus perfectionibus absolutis sit inter personas divinas unitas perfectissima, in relationibus autem realis inter illas inveniatur distinctio, argumentum evidens est, solam relationis oppositionem causam esse realis distinctionis inter illas.

28. Responsentaliqui, hanc rationem, & præallegata testimonia, solum probare distinctionem, quæ de facto inter personas divinas reperitur, ex relativa oppositione procedere, non verò quòd ex hypothesi quòd Spiritus Sanctus à Filio non

A procederet, non posset absque oppositione relativa realis inter illos salvari distinctio.

Sed hæc responsio frivola est: Nam in divinis quidquid est possibile, de facto est; & quidquid de facto non est, omnino impossibile est: Ergo si de facto non datur distinctio in personis divinis, nisi ratione oppositionis relativæ, fundatæ in origine, omnino impossibile est divinas personas aliter inter se distingui, quam oppositione relativâ, fundatâ in origine; & consequenter quavis suppositio tollens inter Filium & Spiritum Sanctum relativam oppositionem in origine fundatam, tollit etiam realem utriusque distinctionem. Sicut quia rationalitas est formalis ratio distinguendi hominem à bruto, quæcumque hypothesi, auferens rationalitatem ab homine, tollit distinctionem eum à bruto.

B Respondent secundo Scotistæ, non esse eadem oppositionem relationis, & oppositionem relativam; gaudet enim relatio duplici oppositione unâ relativâ, & alterâ disparatâ. Quando ergo communiter Patres & Theologi affirmant, solam oppositionem relationis esse rationem distinctionis realis inter divinas personas, hoc non est intelligendum de oppositione relationis tantum relativâ, sed vel de relativâ, vel de disparatâ: in casu autem quaestionis haberet Spiritus Sanctus oppositionem relationis disparatam cum Filio, et si non relativam, ac promde posset realiter ab eo distingui.

C Hæc responsio & doctrina præcipuum est Advertiseriorum fundamentum, & ferè unicum punctum, ad quod reducitur celebris hæc inter Angelici & subtilis Doctoris Discipulos controversia. Unde contra illam multipliciter arguitur.

Primò: Aliqua esse ad invicem, non verificatur propriè, nisi relativè se habeant: Ergo personas divinas distingui per hoc quòd ad invicem sint, non salvatur cum proprietate, nisi distinctio ab oppositione relativâ proveniat: Sed Concilium Toletanum verbis allegatis docet personas divinas inter se distingui, per hoc quòd ad invicem sunt: Ergo intendit illas oppositione relativâ, non verò disparatâ, inter se distingui. Unde ibidem explicans qualiter personæ divinæ ad invicem sunt, hæc subiungit: *Quod ergo Pater, non ad se, sed ad Filium est; & quod Filius est, non ad se, sed ad Patrem est. Similiter Spiritus Sanctus non ad se, sed ad Patrem & Filium relatione refertur.*

Secundo, Joannes Theologus in Concilio Florentino ait, quòd sola relatio divinæ processione personarum multiplicat, & quòd nulla alia ratio distinctionis & discriminis est in personis divinis, nisi per hoc quòd una per ona est ab altera: At hoc esset falsum, si personæ divinæ non solum oppositione relativâ, sed etiam disparatâ posset ab invicem distingui; nam ut una persona disparatè se habeat ad alteram, non est necessarium quòd ab illa procedat: Ergo præfata responsio Florentini doctrinæ contradicit. Item idem Joannes Theologus ibidem asserit, quòd *sustinetur cum personis communicat, proprietates vero nequaquam communicabiles sunt; quòd quidem relationis vi creditur evenire.* Sed quòd provenit ex vi relationis, ex oppositione relativâ, non verò ex disparatâ oritur: Ergo incommunicabilitas, & per consequens distinctio divinarum personarum, ex sola oppositione relativâ, non verò à disparatâ, provenit.

Tertiò,

Tertio, Anselmus asserit quod in Divinis omnia sunt unum, ubi non obviat relationis oppositio: sed oppositio disparata, cum non sit relativis sed absolutis & relativis communis, respectiva, sed absolutis non potest: Ergo juxta Anselmum, oppositio disparata non est ratio distinctionis in Divinis, sed tantum relativa.

Quarto, distinctio quae oritur ex oppositione disparata, provenit ex finitate & limitate sunt: Ergo personae divinae infinitae & illimitatae sunt: Ergo personae oppositio disparata ad invicem distinctione non possunt. Major patet in misericordia & justitia, amore & sapientia, quae sunt perfectiones disparatae; Et tamen in ente infinito, in quo omni perfectione & limitatione carent, identificantur realiter. Unde D. Thomas quaest. 7. de Potestate art. 8. ad 4. probat in Deo non esse aliam oppositionem, quam relativam. Quia in aliis oppositis semper alterum est imperfectum: hoc autem in Deo non oportet, imo utrumque considerari potest ut perfectum.

Confirmatur: Si aliqua forma disparatae, ratione oppositionis disparatae, possent in Divinis distinguere realiter, maxime illa quae pertinent ad ordines primò diversos, ut sunt ratio entis absoluti & relativis, quia illa magis disparatae sunt: Sed in Divinis ratio entis absoluti, & ratio relationis non distinguuntur realiter; relationes enim cum essentia divina & perfectionibus absolutis realiter identificantur, ut disp. 3. ostensum est: Ergo distinctio ex oppositione disparata proveniens, locum non habet in Divinis.

Quinto, quod relationes distinguant personae divinas, debet provenire à relationibus formalissimè simpliciter, & secundum oppositionem quae illis solis competit: Sed distinguuntur per relationes, ut sunt formae disparatae, non est distinguere per illas, secundum oppositionem illis solis convenientem, quia oppositio disparata est communis personis absolutis & relativis: Ergo distinctio quae competit personis divinis ex relationibus, non provenit ex oppositione disparata, sed relativa.

Tertio probatur conclusio, & simul impugnat precedens solutio. Relatio spirationis non est distincta realiter à paternitate & filiatione: At hujus identitatis seu indistinctionis, nulla alia potest assignari ratio, quam carentia oppositionis relativae: Ergo sola oppositio relativa, est ratio distinctionis realis in personis divinis.

Respondet Scotista, negando Minorem. Dicitur enim rationem hujus indistinctionis non petere quod illae relationes non opponuntur realiter inter se, sed quia opponuntur disparatè realiter, sed ratione vel ex natura rei: Quod si ab illis queratur, cur relatio spirationis realiter disparatè non opponatur filiationi & paternitati, relatio autem spirati ex proprio conceptu opponatur realiter disparatè relationi Geniti & Filii? Respondet cum subtili Doctore, rationem hujus discriminationis esse, quia non repugnat idem agens duplici actione duos terminos producere, sicut repugnat eundem terminum duplici processione adaequatè produci: unde cum relationes spirationis & paternitatis super actionem ut in agente fundentur, relatio autem Geniti in passiva generatione, & relatio spirati in passiva processione; hinc fit quod relatio spirati, reali oppositione disparatè gaudeat cum relatione Geniti, secus verò relatio spirationis cum paternitate & filiatione.

Sed haec solutio non satisfacit. Nam quando dicunt eundem terminum non posse duplici processione adaequatè produci, vel loquuntur de distinctione virtuali utriusque processione, vel de distinctione reali? Si primum, falsum est non posse eundem terminum realiter duplici processione virtualiter distinctè procedere; imò est impossibile quod processiones passivae solum virtualiter distinguantur, & quod illarum termini realiter inter se differant, cum passiva processio adaequatè identificetur cum termino. Si secundum, est petitio principii: cum enim passivae origines in relatione consistant, asserere quod relationes spirati & Geniti distinguantur realiter, quia passivae origines realiter distinguuntur, est idem per idem respondere, & principium petere; nam quoad hoc eadem est difficultas, quomodo in praedicto casu distinguantur realiter origines, sine eo quod una ab altera sit, ac quomodo realiter differant relationes, absque relativa oppositione.

Præterea, si ex creaturis argumentum sumitur, non minus repugnat terminum productum cum actione sui principii, & aliquà illius relatione identificari, quam eundem terminum duplici processione adaequatè produci: At primo non obstante, filiatione producta in Divinis identificatur realiter cum actione spirativa Patris, & cum relatione spirationis, quia inter filiationem & spirationem non datur relativa oppositio: Ergo non obstante secundo, relationes spirati & Geniti realiter identificabuntur, si ab illis auferatur relativa oppositio.

§. IV.

Solvuntur Objectiones.

Obijcies primò: Tota ratio quare Spiritus Sanctus non distingueretur à Filio, si non procederet ab illo, est quia illi relativè non opponeretur: Sed hæc ratio nulla est: Ergo præcipuum nostræ sententiæ fundamentum corruit, Major patet ex dictis §. præcedenti, Minor autem probatur: Tum quia filiatione realiter distinguitur Filius à Spiritu Sancto, & tamen illi relativè non opponitur, cum non referat Filium ad illum, sed ad Patrem: Tum etiam, quia si per impossibile Spiritus Sanctus non procederet à Patre, sed à solo Filio, adhuc realiter distingueretur à Patre, cui tamen relativè non opponeretur: Tum denique, quia etsi Spiritus Sanctus relativè non opponeretur Filio, processio tamen unius differret ab origine alterius; una enim esset per intellectum, & altera per voluntatem; & una haberet rationem generationis, non verò altera: Ergo quamvis Spiritus Sanctus non opponeretur relativè Filio, sufficienter distingueretur ab illo. Unde Anselmus lib. de Process. Spiritus Sancti cap. 1. sic ait: *Habent utriusque à Patre esse Filium ac Spiritus Sanctus, sed diversimodè, qui alter nascendo, alter procedendo, ut alii per hoc sint ad invicem.* Et postea subdit: *Nam si per alium non essent plures Filius & Spiritus Sanctus, per hoc solum essent diversi.*

Respondet concessà Majori, negando Minorem. Ad cujus primam probationem, respondet Suarez filiationem, etsi non referat Filium ad Spiritum Sanctum, esse tamen formalem terminum relationis spirati, & hoc sufficere ut illi relativè opponatur. Dupliciter tamen hæc solutio; Nam licet verum sit sufficere ad realem distinctionem, terminare formaliter relationem oppositam, falsum tamen est filiationem esse rationem formalem terminandi relationem spirati: ut enim docent nostri Thomistæ in Logica, eadem forma quæ est ratio referendi, est ratio terminandi relationem oppositam; quocirca ibi dicunt relatio-

40.

41.

42.

nes formaliter ad correlativa terminari: At filiatio non est ratio referendi Filium ad Spiritum Sanctum: Ergo nec ratio terminandi relationem spirati, quâ Spiritus Sanctus refertur ad Filium. Hâc ergo solutione prætermittâ.

34. Respondeo ad primam illam probationem, quod licet Filius per filiationem non opponatur relativè formaliter Spiritui Sancto, illi tamen radicaliter opponitur, eò quod filiatio sit radix relationis Spiratoris, quâ Filius formaliter refertur ad Spiritum Sanctum, eiq;e relativè opponitur.

44. Neque obstat, si dicas, quod essentia divina est radix paternitatis, nec tamen propterea opponitur radicaliter filiationi, cui formaliter opponitur paternitas: Ergo similiter filiatio non opponitur radicaliter Spiratori passivæ, seu Spiritui Sancto, ex eo quod sit radix spirationis activæ, seu relationis Spiratoris, quâ Filius relativè formaliter Spiritui Sancto opponitur. Non obstat, inquam: Respondetur enim, negando consequentiam & paritatem. Ratio discriminis est, quia essentia est aliquid absolutum, & radix communis omnium relationum, non peculiaris alicujus; & ideo nulli ex illis opponitur, nec ab aliqua illarum distinguitur: Filiatio verò non est aliquid absolutum, sed relativum; & ita est radix spirationis activæ, seu relationis Spiratoris, ut cum illa adæquetur, neque sit radix alterius.

45. Ad secundam probationem dicendum est, quod si Spiritus Sanctus procederet à solo Filio, adhuc opponeretur relativè mediâtè Patri, eò quod procederet mediâtè ab illo, quia Pater daret Filio virtutem, quâ spiraret Spiritum Sanctum, & ita mediâtè produceret Spiritum Sanctum; & hoc sufficeret ad distinguendum Patrem à Spiritu Sancto. In casu autem, quo Spiritus Sanctus non procederet à Filio, neque mediâtè neq; immediâtè ipsi relativè opponeretur.

46. Dices: Essentia divina daretiam Patri paternitatem, & tamen non opponitur Filio mediâtè: Ergo ex hoc, quod Pater det Filio spirationem activam, non sequitur Patrem opponi mediâtè Spiritui Sancto.

Respondeo quod essentia divina dat paternitatem solum per virtuales emanationem, non autem per realem processionem, & oppositionem cum Patre: Pater autem dat Filio spirationem activam per realem processionem, & oppositionem cum illo; atque ad eò Pater dat talem virtutem Filio, cum mediata oppositione cum Spiritu Sancto, non verò essentia Patri paternitatem, cum oppositione mediata cum filiatione; quia oppositio mediata cum uno, debet supponere immediatam cum alio, ratione cujus mediâtè dicatur opponi alteri.

47. Ad tertiam probationem Minoris dicendum est, quod si Filius & Spiritus Sanctus relativè non opponerentur, processionibus quibus producerentur non essent realiter inter se distinctæ: quia, ut docet D. Thomas *suprà* *quest. 27. art. 3. ad 3.* processio per voluntatem differt à processione per intellectum, ratione ordinis originis quem dicit ad illam: unde ordine originis sublato, non esset duplex, sed una processio realiter, cum virtualiter solum differt ab intellectu, & est posterior illo, origine tantum virtuali. Neque obstat quod una esset generatio, non verò altera: hoc enim solum arguit distinctionem specificam virtuales inter illas, non verò realem formalem.

48. Dices: Processio per voluntatem divinam essentialiter petit pro termino impulsam seu amo-

rem personaliter subsistentem: sed amor personaliter subsistens, realiter & personaliter distinguitur à Filio: Ergo processio per voluntatem est sufficiens ratio distinguendi Spiritum Sanctum à Filio.

Respondeo distinguendo Majorem: Processio per voluntatem, ut dicitur ordinem ad principium quod, concedo Majorem: ut dicitur solum ordinem ad principium quo, nego Majorem; & concessâ Minori, distinguendum est Consequens distinctione Majoris.

Explicatur: Processio per voluntatem considerari potest penes ordinem ad principium formale, scilicet voluntatem, & penes ordinem ad principium quod, scilicet Patrem & Filium, ut in eadem virtute spirativa communicant. Ex primo ordine solus petit pro termino impulsam, subsistentem subsistentiâ absolutâ: ex secundo petit impulsam personaliter subsistentem in natura divina. Cum ergo in prædicta hypothesis non maneat processio per voluntatem cum ordine ad principium quod adæquatum, scilicet Patrem & Filium, sed solum cum ordine ad voluntatem ut in Patre, consequens est quod non maneat cum exigentia termini formaliter constitutis personam, sed adventitius personæ constitutæ.

Ad tertium omnium Anselmi, quod aperte videtur favere adversæ sententiæ, respondetur aliqui, illum in hujus difficultatis resolutione fuisse valde anxium & dubium. Cui solutio videtur acquirere plenè Scotus ubi *suprà*, dicens: *Nolo multum circa ejus intentionem immorari.* Sed melius respondetur cum D. Thoma *quæst. 10. de potent. art. 5. ad 2.* Anselmum non ex propria sententiâ allegata verba protulisse, sed disputativè tantum, suppositâ sententiâ Græcorum, distinguendum realiter Spiritum Sanctum à Filio, per hoc solum, quod Filius à Patre per intellectum, & veram generationem producit, Spiritus verò Sanctus per voluntatem, & non nascendo, sed procedendo. Quod autem hæc interpretatio legitima sit, inde colligitur, quod aliâ Anselmi sibi esset aperte contrarius: nam in illo libro de processione Spiritus Sancti, quem adversus Græcos composuit, sæpe repetit & inculcat vulgatum illud Theologorum axioma: *In Divinis omnia sunt eadem, ubi relationis oppositio non obviat.*

Obijcies tertio: In data hypothesis, quod Spiritus Sanctus non procedat à Filio, maneret in Filio ratio formalis, quæ illum de facto realiter distinguit à Spiritu Sancto: Ergo maneret Filius realiter à Spiritu Sancto distinctus, & eò contra. Consequentia patet: manente enim ratione formali, est: etiam formalis petere verat. Antecedens verò probatur: Ratio formalis distinguendi modo Filium à Spiritu Sancto, est filiatio: At in illo casu filiatio maneret in Filio: Ergo & ratio formalis, quæ illum distinguit à Spiritu Sancto. Major probatur: Id est ratio formalis distinguendi, quod est formalis ratio constituendi: At ratio formalis constituendi Filium in ratione personæ, est filiatio: Ergo etiam filiatio est ratio formalis illum distinguendi à Spiritu Sancto.

Huic argumento, quod est præcipuum adversæ sententiæ, fundamentum, respondet Cajetanus *hic art. 2.* negando filiationem esse rationem formalem distinguendi realiter Filium à Spiritu Sancto. Ad probationem autem, desumptam ex eo quod idem est constitutivum & distinctivum, dicit id esse verum in formis absolutis, scilicet in relativis: nam sicut essentia quæ est in ordine ad cor-

relativum, ita distinctio illius solum est à correlativo, unde quia filiationem non refert Filium ad Spiritum sanctum, non distinguit realiter ipsum à Spiritu sancto, sed ratio formalis hujus distinctionis est relatio spiratoris.

Hanc solutionem & doctrinam Cajetani impugnant communiter Recentiores, ex eo quod relatio creata non solum à correlativo, sed etiam ab aliis distinguatur realiter, v.g. relatio similitudinis quæ unum album ad aliud refertur, non solum ab extremo simili distinguitur, & distinguit realiter suum subjectum, sed etiam ab aliis, sive relativis, sive absolutis: Ergo falsum est quod Cajetanus asserit, relationem solum à suo correlativo distinguere aut distingui realiter.

Verum hi auctores subtilem Cajetani mentem non perceperunt: ille enim non negat relationem creatam distingui realiter ab aliis ad quæ non refertur: Sed duplicem distinctionem in relatione considerat, unam ipsi & aliis prædicamentis communem, alteram ipsi propriam & peculiarem. Prima non est tantum respectu correlativi, bene tamen secunda: quia distinctio relationi peculiaris, debet esse relativa, ac proinde ad correlativum solum perit terminari. Utraque hæc distinctio in relatione creata potest esse realis, quia illi ob sui limitationem non debetur identitas cum his ad quæ non refertur, & ad quæ disparatè se habet. In relatione verò divina illa solum distinctio quæ peculiaris est generi relativo, & quæ ex oppositione relativa provenit, realis esse potest: quia (ut supra dicebamus) in relationibus & attributis divinis (ratione infinitatis & illimitationis quæ gaudent) distinctio ex oppositione disparata proveniens locum habere non potest.

Ceterum quamvis hæc Cajetani solutio subtilis sit & acuta, & ab illis Authoribus inefficaciter impugnetur, displicet tamen, nisi juxta infra dicenda intelligatur & explicetur. Primo ex D. Thoma *quæst. 10. de potent. art. 5.* ubi cum sibi in argumento 13. objecisset, quod filiationem est proprietatem realiter distinguens Filium à productione, cui tamen relative non opponitur; non respondet negando filiationem distinguere Filium realiter à Spiritu sancto; sed ait, quod licet filiationem non opponatur relative processioni, procedens tamen relative opponitur Filio. At si Filius non distingueretur à Spiritu sancto per filiationem, sed per spirationem, facilius argumentum solveret, negando antecedens: Ergo doctrina ex Cajetano relata, ad mentem D. Thomæ non est.

Secundo, distinctio Filii à Spiritu sancto personalis est: Ergo à proprietate personali ut à ratione formali præstari debet: At spiratio activa proprietatem personalem non est, cum communis sit Patri & Filio: Ergo non per illam formaliter, sed per filiationem distinguitur realiter Filius à Spiritu sancto.

Tertio, filiationem ratione sui est incommunicabilis realiter Spiritui sancto; aliàs ratione sui personalitas non esset: Ergo ratione sui Filium realiter à Spiritu sancto distinguit. Hæc ergo solutio prætermittit

Ad argumentum respondeo negando Antecedens. Ad cuius probationem, distinguo Majorem: Ratio formalis distinguens Filium à Spiritu sancto, est filiationem, sub expresso filiationis conceptu quo refertur ad Patrem, nego Majorem. Prout est ratio spirationis, concedo Majorem; & distinguo Minorem: maneret in prædicto casu filiationem,

Tom. II.

A sub primo conceptu, concedo Minorem: sub secundo, nego Minorem, & Consequentiam.

Dices, esse radicem spirationis, est quid commune Patri & Filio: Ergo filiationem non distinguit personaliter Filium à Spiritu sancto, sub conceptu radice spirationis, sed sub expresso filiationis conceptu. Consequentia videtur bona: nam id quod distinguit personaliter Filium à Spiritu sancto, debet esse Filio proprium & peculiare.

Respondeo quod licet conceptus radice ut sic communis sit Patri & Filio, tamen modus radice peculiaris est filiationis; & sub isto personaliter distinguit Filium à Spiritu sancto.

Juxta hanc solutionem, Cajetani doctrina supra impugnata, potest verum sententiam recipere; unde ibidem ex industria addidimus (nisi juxta infra dicenda intelligatur) nam si quando Cajetanus negat filiationem esse rationem formalem distinguendi realiter Filium à Spiritu sancto, id intelligat de filiatione sub expresso filiationis conceptu quo refertur ad Patrem, verum dicit: tunc autem si id neget de filiatione prout est radix spirationis. Similiter cum addit, quod ratio formalis hujus distinctionis est relatio spiratoris, hoc verum est de relatione spiratoris, ut radicaliter contenta in filiatione; non autem de relatione spiratoris in se formaliter considerata. Cum enim (ut supra dicebamus) distinctio Filii à Spiritu sancto personalis sit, à proprietate personali ut à ratione formali, debet procedere.

Obijciens tertio: Dato quod Spiritus sanctus à Verbo tanquam à principio activo non procederet, si tamen Verbum esset conditio ad illius productionem necessaria, realiter distingueretur ab illo: Ergo in hypothesi facta in nostra disputatione, realis inter utrumque perseveraret distinctio, Consequentia patet, Antecedens probatur. Amor creatus distinguitur realiter à Verbo, & tamen, juxta probabiliorè sententiam, non dependet ab illo ut à principio activo, sed solum ut à conditione ad ejus productionem necessario requisita: Ergo similiter, et si Spiritus sanctus à Verbo tanquam à principio activo non procederet, si tamen Verbum esset conditio ad ejus productionem necessaria, ab illo distingueretur realiter.

Respondeo negando Antecedens: Ad cuius probationem, concedo Antecedente, nego Consequentiam, & paritatem. Ratio discriminis est, quia in creatis, ob limitationem, non solum producens ut quod, sed etiam principium quo, & conditio, seu complementum principii, petunt realiter à termino producto distingui. In Divinis autem, ob infinitatem, sicut principium quo non distinguitur realiter à termino, ita nec id quod solum esset conditio principii, peteret realiter à termino producto distingui.

Dices: Paternitas non est principium productivum filii, sed tantum conditio vel complementum principii productivi, & tamen realiter à Filio distinguitur: Ergo non solum in creatis, sed etiam in Divinis, id quod se habet per modum conditionis, aut complementi principii, petunt realiter à termino producto distingui.

Sed nego Consequentiam. Paternitas enim non habet distingui realiter à Filio, ex eo precise quod se habet per modum conditionis, aut complementi principii productivi illius; sed quia est ipsa ratio referendi Patrem ad Filium, & quia concretum illius est principium producens ut quod.

ARTICULUS II.

An Spiritus Sanctus pro principio sui productio duas personas simul spirantes per se postulet?

62. **N**egant Scotus & ejus Discipuli in 1. dist. 12. qu. 1. A. Affirmant D. Thomas locis infra allegandis, & alii Theologi communiter. Unde fit

§. I.

Conclusio affirmativa statuitur.

Dico breviter, Spiritum sanctum pro principio sui productivo per se duas personas exigere, Patrem scilicet & Filium.

63. **P**robatur primò ex D. Thoma hic art. 4. ad 1. ubi formaliter docet, quòd si attendatur virtus spirativa, Spiritus sanctus procedit à Patre & Filio, in quantum sunt unum in illa: si verò consideretur supposita spirationis, sic Spiritus sanctus procedit à Patre & Filio, ut sunt plures; procedit enim ab eis ut amor unitivus duorum. Idem docet qu. 1. o. de Potentia art. 2. ad 15. his verbis: *Cum Spiritus Sanctus sit amor mutuum & nexus duorum oportet quòd à duobus spiraretur.* Et in 1. dist. 11. qu. 1. art. 2. & art. 4. ad 2. ponit distinctionem inter creationem, & processionem Spiritus sancti, in hoc quòd creatio est actus trium personarum, non secundum quòd distinguuntur, sed secundum quòd uniantur in essentia: quia etiam per intellectum remotà distinctione personarum, adhuc remanebit creatio: sed spiratio est actio conveniens pluribus suppositis secundum quòd distinguuntur.

64. **P**robatur etiam conclusio ratione: Spiritus sanctus ex vi suæ proprietatis personalis quam modò habet, distinguitur realiter à Patre & Filio: Ergo per se, & ex vi ejusdem proprietatis personalis, postulat realiter à illis procedere. Antecedens patet: quia non distinguitur ab illis per accidens, sed per se, atque ita non à uno quàm ex vi suæ proprietatis personalis. Consequentia verò probatur: quia realis distinctio in Divinis, non est nisi per oppositionem relativam, nec oppositio relativa, nisi ratione originis unius personæ ab alia, ut patet ex dictis articulo præcedenti.

65. **D**einde, Amor per se petit procedere, non ab ipsa natura immediate, ut à principio quòd, defectu oppositionis relativæ, sed ab aliqua persona: Constat autem ex dictis ibidem, quòd per se petit procedere à persona Verbi; nec potest negari quin etiam petat per se procedere à Patre, cum ille sit primum principium spirativum ut quod; & cum hoc ipsum quòd Spiritus sanctus procedit à Filio, ipse Filius à Patre habeat, à quo æternaliter genitus est, ut in Concilio Florentino dicitur: Superest igitur Spiritum sanctum per se postulare ad sui productionem, duas personas spirantes, scilicet Patrem & Filium.

66. **T**ertio id efficaciter suadet ratio, quæ D. Thomas locis allegatis insinuat: Spiritus sanctus ex sua proprietate personali habet quòd sit mutui ac reciproci amoris terminus: Sed amor non potest esse nec intelligi mutuus ac reciprocus, sine pluralitate suppositorum. Ergo Spiritus sanctus ex sua proprietate personali pro principio sui productivo pluralitatem suppositorum exposcit. Minor patet, Major autem probatur. Spiritus sanctus per se petit ex perfectissimo & secundis-

A simo amore procedere; Sed hujusmodi amor est amor amicitia; mutuus ac reciprocus; ille enim multò perfectior est amore concupiscentia; vel simplicis benevolentia; Ergo Spiritus sanctus ex sua proprietate personali exigit ex mutuo ac reciproco amore procedere.

Confirmatur: Spiritus sanctus ex vi suæ processionis habet, quòd sit nexus individui Patris & Filii, ac suavissimum osculum utriusque, ut passim docent SS. Patres, præsertim D. Bernardus *serm. 8. in Cant.* cujus verba infra referemus: **A**t hæc sine amore mutuo & suppositorum pluralitate intelligi nequeunt, ut patet: Ergo Spiritus sanctus, pro principio sui productivo, per se duas personas exigit.

§. II.

Solvuntur objectiones.

Objiciunt primò Scotista: Quando in uno supposito est adæquata virtus ad productionem illius se habet suppositorum pluralitas; Sed in una solùm persona divina, v. g. in Patre, est adæquata vis spirativa, seu productiva Spiritus sancti: Ergo ad ejus productionem pluralitas suppositorum per se non requiritur, sed per accidens se habet.

Confirmatur, & magis illustratur hæc ratio, Pluralitas personarum per se non concurrat ad productionem creaturarum, ut disp. 7. art. 1. docuimus: At id non aliâ ratione, nisi quia virtus productiva creaturarum est adæquata in qualibet persona, ratione Deitatis: Ergo si vis spirativa ratione Deitatis residet adæquata in Patre, dualitas personarum ad illius productionem per se non exigitur.

Ad objectionem respondeo distinguendo Majorem: si in illo supposito sit adæquata virtus, & etiam omnis conditio à termino postulata, concedo Majorem; si aliqua conditio deficiat, nego Majorem; & concessa Majori, nego Consequentiam: nam licet in Patre sit adæquata virtus, non tamen est in illo omnis conditio à termino postulata, ut constat ex dictis, Unde ad confirmationem, concessa Majori, nego Minorem: libet enim pluralitas personarum per se non concurrat ad productionem creaturarum, quia in qualibet persona residet vis productiva, omnisque conditio à creaturis postulata.

Dices, si Patri desit aliqua conditio ad productionem Spiritus sancti requisita, non erit perfectum illius principium: Sed hoc non est dicendum: Ergo nec illud.

Sed negatur sequela; Cum enim principium quod perfectio sumatur ex principio quo, & nihil operans ad principium quo desit Patri aut Filio; licet cuilibet illorum seorsim aliqua desit conditio, potest tamen quilibet eorum perfectum Spiritus sancti principium.

Objiciunt secundo: Si per impossibile Pater sine Filio maneret posset spirare, & Spiritum sanctum producere: Tum quia id supposuimus articulo præcedenti: Tum etiam quia adhuc Pater haberet voluntatem fecundam: Ergo Spiritus sanctus non petit per se à Patre & Filio procedere, Consequentia patet: quia non aliâ ratione disp. 7. probavimus, Trinitatem personarum non concurrere per se ad creaturarum productionem, nisi quia, si per impossibile Deus esset unus & non trinus, adhuc remaneret creatura.